

ABSTRACT. Krajewska Anna, *Scena krytyczna* [Critical Scene]. „Przestrzenie Teorii” 35. Poznań 2021, Adam Mickiewicz University Press, pp.7–9. ISSN 1644-6763. DOI 10.14746/pt.2021.35.0.

The editorial concerns the characteristics of a new section entitled Critical Scene, which will present critical articles showing how statements about literature, art and theory function in the academic field. It is a proposal to create a model of dramaturgical critique that will show the process of creating the relationship between a work and the field in which it operates. The new section strengthens the vision of dramaturgical literary studies developed on various stages combining art and science.

KEYWORDS: critical scene, dramaturgy, literary studies

W bieżącym numerze „Przestrzeni Teorii” wprowadzamy dział zatytułowany Scena krytyczna, który przedstawiać będzie artykuły krytyczne – teksty mające status naukowy, zaopatrzone w przypisy, bibliografię, posługujące się aparatem pojęciowym badacza literatury, jednocześnie łączące w sobie potencjał recenzji, polemiki, dialogu. Chcielibyśmy, na wzór krytyki artystycznej, odnoszącej się do sposobów funkcjonowania sztuki w polu kulturowym, pokazać, jak działają w polu naukowym wypowiedzi o literaturze, sztuce, teorii... Zamierzamy stale pobudzać refleksję nad naszymi sposobami patrzenia, w znaczeniu nie tylko oglądania sceny literaturoznawczej, ale jej kształtowania.

Proponujemy rozwijać model krytyki dramaturgicznej, czyli takiej, która twórczo łączy wypowiedź o wybranym dziele z równoczesną obserwacją samego pola, na którym się pojawia, i naszych reakcji na nie. Inaczej jeszcze można by powiedzieć, że chodzi nam o pokazanie procesu wzajemnego kształtowania i dzieła, i obszaru, na którym działa, za każdym aktem odbioru zmieniając i pole odczytań, i siebie.

Czemu ma służyć krytyka dramaturgiczna w praktyce? Przeciwwstawiając się modelowi krytyki sekującej, odcinającej, negującej, wizji recenzenta jako „szakala” siedzącego w pierwszych rzędach widowni podczas teatralnej premiery, miałyby ona być próbą utrwalenia dynamiki działań służących (po) rozumieniu i aranżowaniu współmyślenia poprzez budowanie nowych konstelacji, dokonywania przemieszczeń, rejestrowania przemian, pokazywania możliwości przejść między estetykami, ideami, utworami, światopoglądami.

Nie dokonamy tego uwięzieni w wąsko rozumianych dyscyplinach. Literaturoznawstwo XXI wieku musi być dramaturgiczne, budować różne sceny, na których będą rozgrywać się rozmaite scenariusze, zawiązywać

nieoczekiwane przyjaźnie, sojusze i porozumienia. Od wieków przeglądamy się w literaturze, choć przecież podstawią nam ona rozmaite lustra; używa słów, operuje obrazami, wabi melodią dźwięków, wyraża się w filmie, kusi teatrem, proponuje udział w performansie, wciąga nas nawet w komputerowe gry. Jeśli myślę o „sztukach splełanych”, to literatura byłaby tu najlepszym przykładem. Nasz świat stał się rzeczywistością różnorodności (czyżby miał rację Witkacy, pisząc o „jedności w wielości”?). Dlatego tak ważne jest dzisiaj, by umieć patrzeć na sztukę z coraz to innych punktów widzenia, przerzucać mosty między kulturami, różnymi artykulacjami, sposobami wyrażania myśli jako teatru.

Dział krytyki literaturoznawczej mógłby równie dobrze – zamiast Scena krytyczna – nazywać się Sfera lub Strefa krytyczna, Przestrzeń krytyczna, Punkt krytyczny, czy też po prostu – Mosty. Wybraliśmy określenie Sceny nie tyle jako aluzję do „podwójnej sceny” Jacques’a Derridy, ile nawiązanie do charakteru współczesnego literaturoznawstwa. Nazwa sceny, związanej nie tylko z teatrem, występuje w dyskursach kulturotwórczych w różnych kontekstach, np. „scena pierwotna” (Zygmunt Freud), „scena życia codziennego” (Erving Goffman), „teatr powtórzenia” (Gilles Deleuze), „*theatrum analyticum*” (Philippe Lacoue-Labarthe), „scena obrazu” (Jonathan Crary), „teatr teorii” (Rodolphe Gasché), „scena dyskursu” (Michel Foucault), „scena pisma” (Jacques Derrida)¹.

Gdyby zacytować słynne, wielokrotnie powtarzane zdanie Michela Foucaulta, że filozofii nie można już dłużej postrzegać jako myśl, „lecz jako teatr: teatr mimów na wielu scenach, umykających i chwilowych, gdzie nie widzące się gesty dają sobie znak”², to chcielibyśmy zobaczyć, jakie gesty i jakie znaki przekazują sobie różne teorie literaturoznawcze w zależności od kontekstów scen, na których funkcjonują.

Czytajmy nasze książki, przysyłajmy refleksje badawcze im poświęcone, dyskutujmy, otwierajmy nowe przestrzenie teorii, dające o sobie znać i dające sobie znak na krytycznej scenie. Krytycznej, bo pełnej manifestów nowych refleksji, krytycznej, bo kruchej, niestabilnej, chwilowej. Na scenie, która często buduje, i scenie, która niekiedy unicestwia.

Anna Krajewska

¹ Por. klasyczną już dziś pozycję Jacques’a Derridy, *Teatr okrucieństwa i zamknięcie przedstawienia*, [w:] tegoż, *Pismo i różnica*, przeł. K. Kosiński, Warszawa 2004, i dalsze dyskusje na ten temat, np. Philippe’a Lacoue-Labarthe’a, *Scena jest pierwotna*, [w:] tegoż, *Typografie*, przeł. J. Momro, A. Zawadzki, wybór, opracowanie i wstęp J. Momro, Kraków 2014, s. 87–117.

² M. Foucault, *Theatrum Philosophicum*, [w:] tegoż, *Filozofia, historia, polityka. Wybór pism*, przeł. i wstęp D. Leszczyński, L. Rasiński, Warszawa–Wrocław 2000, s. 77.

BIBLIOGRAFIA

- Crary J., *Zawieszenia percepcji. Uwaga, spektakl i kultura nowoczesna*, przekł. Ł. Zaręmba, I. Kurz, redakcja naukowa i posłowie I. Kurz, Warszawa 2009.
- Deleuze G., *Różnica i powtórzenie*, przekł. B. Banasiak i K. Matuszewski, Warszawa 1997.
- Derrida J., *Teatr okrucieństwa i zamknięcie przedstawienia*, [w:] tegoż, *Pismo i różnica*, przekł. K. Kosiński, Warszawa 2004.
- Foucault M., *Theatrum Philosophicum*, [w:] tegoż, *Filozofia, historia, polityka. Wybór pism*, przekł. i wstęp D. Leszczyński, L. Rasiński, Warszawa–Wrocław 2000.
- Gasché R., *Theatrum Theoreticum*, przekł. K. Hoffmann, „Przestrzenie Teorii” 2010, nr 13.
- Goffmann E., *Człowiek w teatrze życia codziennego*, przekł. H. Datner-Śpiewak i P. Śpiewak, opracował i słowem wstępnym poprzedził J. Szacki, Warszawa 2000.
- Lacoue-Labarthe F., *Scena jest pierwotna*, [w:] tegoż, *Typografie*, przekł. J. Momro, A. Zawadzki, wybór, opracowanie i wstęp J. Momro, Kraków 2014.

Anna Krajewska – prof. zw. dr hab., redaktor naczelna czasopisma teoretycznoliterackiego „Przestrzenie Teorii” oraz serii Biblioteka Przestrzeni Teorii. Założycielka i kierowniczka Zakładu Estetyki Literackiej Instytutu Filologii Polskiej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu w latach 2003–2021. Zajmuje się literaturoznawstwem, zwłaszcza teorią dramatu, estetyką literacką i performatywną. Autorka licznych prac poświęconych teorii i estetyce współczesnego dramatu, w tym książek: *Komedia polska dwudziestolecia międzywojennego. Tradycjoniści i nowatorzy* (Wrocław 1989 – wyd. I, Poznań 2004 – wyd. II), *Dramat i teatr absurdu w Polsce* (Poznań 1996), *Dramat współczesny. Teoria i interpretacja* (Poznań 2005), *Dramatyczna teoria literatury* (Poznań 2009). W przygotowaniu: *Splątany świat*, t. 1 *Humanistyka performatywna*, t. 2 *Estetyka antybinarna*. ORCID: 0000-0001-5622-0852. E-mail: <akraj@amu.edu.pl>.

Anna Krajewska – full professor, PhD, editor-in-chief of the literary theory journal “Przestrzenie Teorii” and the Przestrzenie Teorii Library series. Initiator and head of the Unit for Literary Aesthetics at Adam Mickiewicz University in Poznań in the years 2003–2021. She deals with literary studies, especially the theory of drama, literary and performative aesthetics. She is the author of numerous works on the theory and aesthetics of contemporary drama, including: *Komedia polska dwudziestolecia międzywojennego. Tradycjoniści i nowatorzy* [*Polish Comedy of the Inter-war Period. Traditionalists and Innovators*] (Wrocław 1989 – 1st ed., Poznań 2004 – 2nd ed.); *Dramat i teatr absurdu w Polsce* [*Drama and the Theatre of the Absurd in Poland*] (Poznań 1996); *Dramat współczesny. Teoria i interpretacja* [*Contemporary Drama. Theory and Interpretation*] (Poznań 2005); *Dramatyczna teoria literatury* [*Dramatic Literary Theory*] (Poznań 2009). She is currently writing: *Splątany świat*, t. 1 *Humanistyka performatywna*, t. 2 *Estetyka antybinarna* [*Entangled World*, vol. 1 *The Performative Humanities*, vol. 2 *Anti-binary Aesthetics*]. ORCID: 0000-0001-5622-0852. E-mail: <akraj@amu.edu.pl>.

Rozprawy

